

"ותגנב רחל את התרפים" – ליצנות מעבודה זרה ועקירת שם עבודה זרה מן העולם

¹ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים: וינהג את כל מקנהו ואת כל רכשו אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש בפדן אדם לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען: ולבן הלך לגזז את צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה: ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא: ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא: ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו הר הגלעד".

הרבה גנבים. ואני חושב שלא סתם התורה השתמשה באותה לשון – רחל גונבת את התרפים, יעקב גונב את לב לבן הארמי, כשלא ברור, ונראה את זה עוד בהמשך, לא ברור הגניבה של מי הייתה יותר משמעותית, הגניבה של יעקב או הגניבה של רחל. אבל בכל אופן, הגניבה הזו שהיא נראית מיותרת לגמרי, הגניבה של התרפים – נאמר, בטווח הארוך היא גרמה רק נזק. בשביל מה זה טוב? ולא רק זה, אלא זה גם גרם נזק. נזק אדיר. הרי כמו שאנחנו יודעים – נראה את הפסוקים בהמשך – בגלל זה רחל מתה. לבן מגיע, מחפש את התרפים, יעקב אבינו לא ידע מזה בכלל ואז הוא מקלל את מי שגנב את התרפים, הוא לא ידע שזו רחל, ורחל בגלל זה מתה. מה הטעם בזה? מה התועלת בדבר הזה?

אז יש פה כמה סיבות שהראשונים נתנו ובעצם הדברים כבר מופיעים בחז"ל, ואנחנו ננסה קצת להעמיק ביסוד הזה, בעיקר דרך הדברים של רבנו בחיי, עוד מעט נראה אותם.

אז במדרש כתוב – רש"י כנראה הלך בדרך הזו, בבראשית רבה בפרשה ע"ד²; 'ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה, והיא לא נתכוונה אלא לשם שמים אמרה מה אנא מיזיל לי ונשובק הדין סבא בקלקוליה' – אני הולכת ואני אשאיר את סבא שלי בקלקול שלו? בעבודה זרה? 'לפיכך הוצרך הכתוב לומר ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה'.

רש"י אומר³ 'להפריש את אביה מעבודה זרה נתכוונה'. זה היה לשם שמים, בשביל לרחם על אבא. כאן השאלה שמיד מתבקשת, האברבנאל שואל את השאלה הזו⁴, 'השאלה הי"א איך נתפתתה רחל לגנוב את התרפים אשר לאביה, האם חשבה להרחיקו מעבודה זרה כדבריהם ז"ל? באמת סכלות גדול יהיה זה לה בחושבה כי לעת זקנתו בתו תטה את לבו' – מה, היא תצליח לחנך אותו בזקנותו? 'ואם היות שנגנבו ממנו התרפים יעשה לו אלהים אחרים תחתיים. או אם חשקה בהם רחל לעבדם כאביה זה לא יתכן חלילה וחס'. בקיצור, מה הייתה ההווא אמינא שלה? היא תצליח לחנך אותו?

¹ מקור א', בראשית פרק ל"א.

² מקור ב', בראשית רבה פרשת ויצא, פרשה ע"ד.

³ מקור ג', רש"י בראשית פרק ל"א, י"ט.

⁴ מקור ד', אברבנאל בראשית פרק ל"א.

אז הוא יעשה תרפים אחרים. זה לא יעזור. אלא אם כן נגיד שהתרפים שהיו ללבן היו ממודל כזה, מרצדס כזאת, שאי אפשר להשיג אותם בשום מקום.

חז"ל בתנחומא מביאים סיבה אחרת לעניין, ושם כתוב, באות ה'⁵; 'ורחל לקחה את התרפים, למה גנבה אותם? כדי שלא יהו אומרים ללבן שיעקב ברוח עם נשיו ובניו וצאנו, שלא יגלו ללבן. וכי התרפים מדברים הם?' – כך שואלים חז"ל במדרש, התשובה היא - כן, 'דכתיב כי התרפים דברו און' – דיברו און, אבל דיברו. 'ואתה אומר עינים להם ולא יראו כל אותו ענין, אלא תרפים למה נקרא תרפים? לפי שהן מעשה תורף, מעשה טומאה. וכיצד היו עושין? מביאין אדם בכור ושוחטים אותו ומולחים אותו במלח ובשמים וכותבין על ציץ זהב שם רוח טומאה ומניחין הציץ במכשפות תחת לשונו ומניחין אותו בקיר ומדליקין לפניו נרות ומשתחווים לו ומדבר עם בלחש, זהו שאמר הכתוב כי התרפים דברו און לפיכך גנבה אותן רחל. ועוד, כדי לעקור עבודת כוכבים מבית אביה נתכוונה לפיכך לא ידע יעקב כי רחל גנבתם וכתוב ותגנוב רחל.

שני הסברים יש פה. הסבר אחד זה כדי שהתרפים לא יגלו ללבן, וההסבר השני זה כדי לעקור עבודת כוכבים ומזלות – כבר נראה אם זה בדיוק ההסבר של המדרש הראשון או לא, אבל שנייה אחת לפני כן על ההסבר הראשון. הרמב"ן כותב שהפירוש של המילה 'תרפים', זה מלשון 'נרפים'. רפוי. ומה שאומר הרמב"ן זה שהתרפים נקראו כך מכיוון שהייתה להם מעין נבואה רפה. נבואה רפה הכוונה היא נבואה חלשה. נביא הוא אחד כזה שכל מה שהוא אומר זאת אמת לאמיתה, שום דבר ממה שהוא אומר לא נופל ארצה. הכל מתקיים. לעומת זאת, אצל התרפים אומר הרמב"ן, רוב הדברים שהם אומרים מתקיימים, אבל יש להם פספוסים. ולכן הם נקראים תרפים מכיוון שהם רפים. זו נבואה רפה, נבואה חלשה. אני חושב שפה בתנחומא אנחנו רואים עוד כמה פירושים בעניין הזה – 'תורף מעשה טומאה', מעשה תורפה, מעשה של חולשה, וגם 'היה מדבר עימן בלחש', בלחש זאת אומרת – בשפה רפה. אבל כך או כך התרפים זה לא היה סתם איזשהו מין בול עץ שאתה משקה אותו כל יום ומטפח אותו ומדבר אליו. זה היה כן משהו שהייתה לו יכולת לדבר, הייתה לו יכולת באיזושהי צורה להתחבר לכוחות עליונים, רק בדרך של טומאה. וזאת הסיבה שרחל גנבה אותם כדי שהברחה של יעקב עם המשפחה לא תתגלה.

מי שהולך בכיוון הזה זה הרשב"ם וגם האבן עזרא – רשב"ם במקור ו'⁶; 'ותגנוב רחל את התרפים שלא יגידו ויודיעו ללבן כי רוצה יעקב לברוח, כעניין שנאמר אין אפוד ותרפים, כי התרפים דיברו און, רגילים היו לקסום בהם'. האמת היא שגם פה זו שאלה, הרי כל האזור שם, כולם היו עובדי עבודה זרה, כנראה שבכל הבתים היו תרפים או פסלים – לבן לא יכול היה לשאול את התרפים של

⁵ מקור ה', מדרש תנחומא פרשת ויצא, סימן י"ב.
⁶ מקור ו', רשב"ם בראשית פרק ל"א, י"ט.

השכנים? אז עוד פעם אני חוזר למודל של המרצדס, כנראה שהמודל של לבן היה מאוד ייחודי. אין לנו מושג בדברים האלו, העסק הזה כבר נכחד מהעולם. אבל פעם זה היה אחרת. חלק מהדבר הזה זה מה שהגמרא אומרת במסכת יומא שביטלו את היצר של עבודה זרה, יצאה כמין גור של אש מבית קודשי הקודשים. אנחנו מדברים על איזה מין כוח אדיר שהיה בעולם, כוח אדיר שסחף את כל העולם כולו, והיום אין לנו מושג בכלל מה זה, זה נראה לנו סתם פגאניות לשמה. זה עולם אחר. בקיצור, אז הדבר הזה היה עלול לגלות ללבן ולכן רחל גנבה את זה. כך אומר הרשב"ם והאבן עזרא גם הולך בכיוון הזה.

אז זה מעניין שרבנו בחיי אומר משהו שהוא מאוד דומה לרש"י אבל אם נדייק טוב נשים לב שהוא קצת שונה. רבנו חיי במקור ח'⁷; 'ומה שגנבה אותם כדי לעקור עבודת גילולים מבית אביה. וכן הקב"ה הבטיח לבניה להעביר עבודת אלילים מן העולם והוא שכתוב והאלילים כליל יחלוף'. זה נדמה לי יותר קרוב ללשון של התנחומא 'ועוד כדי לעקור עבודת כוכבים ומזלות מבית אביה'. זה נשמע כמעט כמו ההסבר הראשון, אבל זה לא. כי ההסבר הראשון בעצם, היה כדי להפריש את אבא שלה מעבודה זרה. כדי לחנך אותו. ופה זה 'לעקור'. זאת אומרת ממש היא רצתה לקיים בזה עקירת עבודה זרה. זה מה שהיא ניסתה. לכאורה, בלי קשר לשאלה אם אבא שלה יחזור בתשובה או לא יחזור בתשובה, היא רצתה לקיים עקירת עבודה זרה מבית אביה. פה זה עוד יותר תמוה. וממשיך רבנו בחיי ואומר 'והקב"ה הבטיח לבניה להעביר עבודת גילולים מן העולם'. מה הערך בדבר הזה? הרי זה לא שאת הולכת כאן לחנך את אבא שלך. עקירה לשמה. לבער את רוח הטומאה מן הארץ. הערך הוא ערך סגולי בעצם. לכאורה. כי הרי תועלת פרקטית אין בזה. סביר להניח ששבוע אחר כך תיכנס מרצדס חדשה לשם. הוא יביא איזה מודל אחר של תרפים. אבל מה, אני עקרת. אני את ההשתדלות שלי עשיתי. זה נראה קצת מוזר.

פה אנחנו צריכים לנסות להבין. מה הערך, מה התועלת, בלעקור עבודה זרה מבית אביה כאשר לכאורה זה לא משהו שהוא בדווקא יפריש את אבא שלה, מה הערך בעצם העקירה. בכלל, ביחס לעבודה זרה אנחנו מוצאים ציוויים מאוד חמורים, התייחסות מאוד חמורה בתורה – חוץ מזה שהתורה מהתחלה ועד הסוף כל הזמן מזהירה נגד עבודה זרה, אבל יש איזשהם דברים שאנחנו רואים בתורה שהם רמה אחת מעל, זו פאזה אחרת, מאשר ביחס לכל האיסורים האחרים – אני רוצה שנראה פה כמה דברים, ובעיקר בדבר השלישי שנראה, בו אני רוצה להתמקד.

תסתכלו במקור ט', לגבי עיר הנידחת. אז התורה אומרת, עיר הנידחת, הכוונה היא שרוב יושבי העיר עבדו עבודה זרה, והציווי שהתורה אומרת על זה, בדברים י"ג⁸; "ואת כל שללה תקבץ אל תוך

⁷ מקור ח', רבנו בחיי בראשית פרק ל"א.

⁸ מקור ט', דברים פרק י"ג.

רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלקיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד: ולא תדבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך". הציווי של 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם', איך הרמח"ל כותב במסילת ישרים – 'ולא ידבק בידך מאומה' הכוונה אפילו הדברים שאתה לא בכוונה לקחת, אלא במקרה הם נדבקו אליך ליד. גם זה אסור לך. צריך להתרחק מזה עד כמה שאפשר.

הלאה, דבר נוסף, הגמרא בקידושין בדף מ'י⁹: 'מחשבה טובה הקב"ה מצרף למעשה מחשבה רעה הקב"ה לא מצרף למעשה' אלא אם כן בפועל היה משהו. אומרת שם הגמרא 'מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'', כלומר, אם זה בסך הכל בלבי, כביכול לא ישמע ה'. הקב"ה לא מתחשב בזה, לא מתייחס לזה. 'ואלא מה אני מקיים הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם', רואים שהקב"ה כן מעניש על המחשבה, 'מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה, מחשבה שאין בה פרי, אלא היא רק מחשבה, אין הקב"ה מצרפה למעשה'. אז דווקא מחשבה שמביאה לידי מעשה, זה משהו שנחשב. שואלת הגמרא, 'ואלא הא דכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם? אמר ר' אחא בר יעקב ההוא בעבודת כוכבים הוא דכתיב. דאמר מר חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר כמודה בכל התורה כולה'. אז זאת אומרת, שביחס לעבודת כוכבים, אפילו שזה לא 'פרי מחשבותם', אפילו שזו לא מחשבה שעושה פרי. אלא זה הרהור לב. עבודה זרה, אפילו על זה בן אדם נתפס, הרבה יותר חמור. ולא כל כך ברור למה. עכשיו, אני רוצה להקדים ואנחנו עוד נראה את זה במפורש ברמב"ם, אמרנו את זה פה כמה פעמים.

אנחנו מפרשים עבודה זרה ככפירה. למה עבודה זרה זה כל כך חמור? אתה כופר בקב"ה. וזה לא נכון. עבודה זרה היא לא כפירה. היא עבודה שהיא זרה. עוד מעט נראה את זה ברמב"ם. אחרי שאנחנו נלמד את הקטע הזה ברמב"ם אתם בעצמכם תשאלו אז מה עשו מזה כזה עסק? אבל נגיע לשם עוד מעט. אז זו החומרה השנייה. חומרה ראשונה – ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, חומרה שנייה – אפילו על הרהור הלב. חומרה שלישית – מסכת מגילה כ"ה¹⁰: 'אמר ר' נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה דשריא'. אסור להיות ליצן. טוב, הדברים לא כפשוטם. אבל ליצנות אסורה. עוד מעט נראה מה כל כך גרוע בליצנות. חוץ מליצנות של עבודה זרה. 'דכתיב כרע בל קרס נבו וכתוב קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא. רבי ינאי אמר מהכא לעגלות בית און יגורו שכן שמרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו, אל תקרי כבודו אלא כבידו'. הגמרא מביאה שתי ליצניות שהנביא עושה מעבודה זרה, ומכאן ראייה שמותרת ליצנות מעבודה

⁹ מקור י', תלמוד בבלי מסכת קידושין מ.
¹⁰ מקור י"א, תלמוד בבלי מסכת מגילה כ"ה:

זרה. טוב, אז מה הליצנות? בואו נראה. מקור י"ג, הפסוקים בישעיה¹¹; "כרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה: קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלא משא ונפשם בשבי הלכה". מצחיק? למה אף אחד לא צוחק? בואו נראה. רש"י אומר¹² 'כרע בל קורס נבו – אלהותיהם של בבל כרעו קרסו לשון שחוק של עכו"ם הוא', שחוק של עבודה זרה הוא, 'כמי שיש לו חולי מעיים ואינו מספיק לישב על מושב בית הכיסא עד שהוא נתרז'. הוא צריך להתפנות והוא לא מספיק עד שהכל יוצא לו. 'כך שמעתי משמו של רבנו גרשום מאור הגולה. היו עצביהם – צלמי צורתם של בל ונבו היו לחיה ולבהמה. נדמו להיות כחיה וכבהמה שמזהימין ומלכלכין עצמן ברעי שלהם'. כמו חיה ובהמה שמזהמות את עצמן בצואה שלהם. 'נשואותיכם עמוסות משא – רעי שבמעיהם כבדות הם לעמוס כמשא לאדם עיף לפיכך קרסו כרעו יחדיו הקריסה עם הכריעה'. הם עמוסים כל כך והם כבדים כל כך שהם לא מסוגלים להחזיק את המשא שבתוכם והם קורסים. 'לא יכלו מלט משא – להפליט הצואה שבמעיהם כשאר המוציאין כהוגן'. מה אני אגיד לכם? זה לא מצחיק. זה גועל נפש. מה זה הדבר הזה? זה תיאור של העצבים, של העבודה זרה, בל ונבו, אלילים גדולים של עבודה זרה, שהם לא יכולים להתאפק והצואה שלהם יוצאת והם מתלכלכים. סליחה שאני אומר את זה, נשמע כמו בדיחות של ילדים בגן. מה מצחיק בדבר הזה? וזה מה שנקרא ליצנות. זה ליצנות מעבודה זרה.

הלאה, מה המקור השני? המקור השני זה הפסוק בהושע: 'לעגלות בית און' – הכוונה היא שני העגלים שירבעם עשה, אחד בבית אל, אחד בדרך. 'בית און' זה בעצם בית אל אבל נקרא בית און בגלל שעבדו בו עבודה זרה. 'לעגלות בית און יגורו שכן שמרון', 'יגורו' מלשון פחד, 'שכן שמרון' – אלו ששוכנים בשומרון. 'כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו'. אומר רש"י; 'וכמריו אשר עליו יגילו, אשר היו מגילים לשמוח עליו, עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו'. כי מה שקרה זה שבא נבוכדנצר, לקח את העגלים, הרס אותם וכו', אז הכמרים שעד עכשיו היו שמחים בעגלים האלו, עכשיו הם מתאבלים. על מה? 'על כבודו כי גלה ממנו, אל תקרי כבודו אלא כבדו'. אומר רש"י, מקור י"ב¹³; 'אלא כבדו – כובד משאו של רעי תהיה בו, וכובד עגבותיו. ודומה לו בספר ישעיה קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא, הוא משא של רעי'. עוד פעם, 'אל תקרי כבודו אלא כבדו', הכוונה היא לצואה. מה זה? מה הבדיחה פה? מה מצחיק פה?

¹¹ מקור י"ג, ישעיה פרק מ"ו.

¹² מקור י"ד, רש"י ישעיה פרק מ"ו.

¹³ מקור י"ב, רש"י מסכת מגילה כ"ה:

אני ממשיך לבדיחה הבאה. אני מקווה שבאיזשהו שלב נוכל להסביר את הבדיחות האלו. לימדו אותי פעם שמי שמסביר בדיחות הורס אותן, אבל אני חושב שכאן כדי להציל אותן אנחנו צריכים להסביר אותן.

דברי הימים ב' פרק ט"ו, ט"ז: "וגם מעכה אם אסא המלך" – אימו של אסא המלך, הייתה מרשעת גדולה, "הסירה מגבירה", הוא הסיר אותה מלהיות גבירה, "אשר עשתה לאשרה מפלצת ויכרת אסא את מפלצתה וידק וישרף בנחל קדרון". מעכה הייתה מרשעת גדולה, גם עובדת עבודה זרה גדולה, היא עשתה מפלצת והוא הרס את המפלצת שלה ושרף אותה. אומרת הגמרא בעבודה זרה בדף מ"ד.¹⁴; 'מאי מפלצתה? אמר רב יהודה: דהוה מפליא ליצנותא'. זאת הייתה לא סתם ליצנות, זה היה 'מפליא ליצנותא'. סופר סופר ליצנות. 'כדתני ר' יוסף כמין זכרות עשתה לה, והיתה נבעלת לו בכל יום'. מצחיק? משהו מצחיק בזה? משהו בחוש ההומור שלנו השתבש? אין קשר בין הליצנות של היום לבין הליצנות של פעם. שהגמרא אומרת שכל ליצנות אסורה חוץ מליצנות של עבודה זרה זה ציווי שהוא כבר אבד מן העולם כי זה לא נוגע אלינו. אנחנו בלאו הכי לא יודעים מה זה ליצנות. נשתנו הטבעים? משהו אמור להצחיק פה בדבר הזה אבל משום מה אף אחד מאיתנו לא צוחק מזה. אף אחד. טוב, אז אם כך אנחנו צריכים להבין מה זה ליצנות.

תראו מה שאומר הרמח"ל. הרמח"ל בפרק ה' במסילת ישרים מדבר על מידת הזהירות. מידת הזהירות פירושו של דבר שאדם נזהר. שם לב. כמו שכשאתה נוהג בכביש אתה צריך להיזהר, ולהיזהר הכוונה היא לשים לב לראות היטב מה קורה בדרך ולשים לב אם יש דברים שאתה צריך בגללם להאט או להזיז את ההגה, אז כך גם פה, כשבן אדם מתקדם בדרך שלו בעבודת ה', אז הוא צריך להיזהר. יש דברים שעלולים להפיל אותנו. ואז מביא הרמח"ל, יש שלושה דברים שמפסידים את הזהירות. שלושה דברים שגורמים למנוע מאיתנו את הזהירות, את שימת הלב. האחד זה הטרדה העולמית – העובדה שאנחנו טרודים כל כך בהרבה דברים. השני זה השחוק והלצון. והשלישי זה החברה הרעה.

לגבי השני, זה מה שנוגע לענייננו. אומר הרמח"ל¹⁵; 'אך השני הנה הוא קשה מאוד, והוא השחוק והלצון, כי מי שטובע במי שטובע בים הגדול שקשה מאוד להימלט ממנו. כי הנה השחוק הוא מאבד את לב האדם שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשיכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם עורמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה, והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום: לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה. וחז"ל אמרו שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה. כי אף על פי שחמורה היא הערוה אצל כל בן דעת' – איסורי עריות, 'וליבו ירא מקרוב

¹⁴ מקור ט"ז, תלמוד בבלי עבודה זרה מ"ד.

¹⁵ מקור י"ז, מסילת ישרים פרק ה' – בביאור מפסדי מידת הזהירות.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת ויצא. ד' כסלו תשע"ח

אליה מכוח הציור שכבר נצטייר בשכלו מאמיתת גודל פשעה ורוב עונשה, הנה השחוק וקלות הראש ממשיכים אותו מעט מעט ומקריבים אותו הלוך וקרב שתהיה היראה סרה מעליו מעט מעט מדריגה אחר מדריגה עד שיגיע על העוון עצמו ויעשהו'. אדם שהוא נמצא בתוך מצב רוח של שחוק ולצון, מאוד קשה לדבר איתו. מאוד קשה לדבר איתו כי כל דבר אצלו זה בדיחה. הוא לא תופס ברצינות שום דבר. 'וכל כך למה? לפי שכמו שכל מציאות הזהירות תלוי בשימת הלב על הדבר, כן כל עצמו של השחוק אינו אלא מסיר הלב מן המחשבות הישירות והעיוניות, ונמצא שלא יבואו הרהורי היראה בליבו כלל. ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם – כן הלצון מפני התוכחה והמרדות'. למשוח מגן בשמן, הכוונה היא כשהיו יוצאים למלחמה עם מגינים, אז מה שהיו עושים היו מורחים על המגינים שמן, כדי שאם יירו חץ והחץ יפגע, אז החץ פשוט יחליק ולא יחדור פנימה. אז אומר הרמח"ל, השחוק והלצון זה מין שמן כזה. כל חץ, כל משהו שאמור להיכנס פנימה, לחדור אליך פנימה לתוך הלב ולעורר אותך, הוא פשוט יחליק. 'כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מידי ראותו או שומעו עניינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכוח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל. ולא מפני חולשת העניינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כוח הלצון ההורס כל ענייני המוסר והיראה'. היה יהודי צדיק גדול, תלמיד חכם גדול, הרב גלינסקי. פעם אחת יצא לי לשמוע שיחה שלו, ופעם אחת ראיתי אותו – מי שראה אותו, יהודי קטן קטן. ממש. היו לו כל מיני בדיחות על הדברים האלו. והוא היה מסתובב בישיבות ונותן שיחות מוסר. ורק תדמינו לעצמכם שאחרי שיחת מוסר כזאת של הרב גלינסקי, אחרי ארבעים דקות שהוא מדבר, מישהו מכל הקהל, מכל המאתיים שלוש-מאות איש שהיו שם זורק בדיחה אחת וכולם מתגלגלים מצחוק. והיה על מה לצחוק. ברגע שהבדיחה הזו נזרקה לחלל האוויר נגמר הסיפור. הרס את הכל. למה? כי מה שנאמר קודם לא היה נכון? בטח שהיה נכון. אבל בליצנות אחת – לא כל כך מובן איך הדבר הזה עובד, תיכף נגיע לזה. מה יש בליצנות הזו שבשנייה אחת יכולה פתאום להרוס את הכל? מיד נגיע לשם. 'והנה הנביא ישעיה היה צווח על זה ככרוכיא, כי היה רואה שזה היה מה שלא היה מניח מקום לתוכחותיו שיעשו רושם, והיה מאבד תקוותם של החוטאים. והוא מה שאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם. וכבר גזרו אומר חכמים זכרונם לברכה שהלץ מביא הייסורים עליו. והוא מה שהכתוב בעצמו מבאר בפירוש: נכנו ללצים שפטים, כי זה הוא דבר שהדין נותן אותו, כך מסתבר שיהיה, 'כי מי שמתפעל מן ההתבוננות ומן הלימודים, אינו צריך שיתיסר בגופו, כי כבר ישוב מחטאותיו בלי זה מכוח הרהורי תשובה שיוולדו בלבבו על ידי מה שיקרא או שישמע מן המוסרים והתוכחות'. הוא קורא ומבין, ומעיר את עצמו. 'אך הלצים שאינם מתפעלים מן התוכחות מפני כוח ליצנותם,

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת ויצא. ד' כסלו תשע"ח

אין להם תיקון אלא השפטים, רק הייסורים, 'שאלו', השפטים, 'לא יהיה כוח בליצנותם לדחותם מעליהם כאשר ידחו המוסרים'. ברגע שמגיעים ייסורים – אתם מכירים את האמירה של הרס"ר, אני אמחק לך את החיך מהפרצוף? ברגע שאתה מקבל את הזבנג הזה, עם ליצנות אתה לא יכול לדחות את הדבר הזה. 'והנה כפי חומר החטא ותולדותיו, החמיר השופט האמיתי בעונשו והוא מה שלמדונו ז"ל קשה הליצנות שתחילתו ייסורין וסופו כליה, שנאמר: פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי וגו'.

אבל פה צריך להבין, מה באמת עושה הליצנות. מה הסגולה שלה? מה הכוח שלה לדחות אלף תוכחות? איך הדבר הזה עובד? אז פה צריך להיכנס קצת לפסיכולוגיה של הבדיחות. לפסיכולוגיה של הליצנות.

מה מצחיק בבדיחה? בבדיחה בעצם אתה בונה איזשהו בניין. אתה מספר איזשהו סיפור. ובאותו רגע שהאדם ששומע אותך כבר בנה לעצמו איזשהי דמות, איזשהי עלילה, איזשהו סיפור, והוא מגיע לצעד הבא – פתאום אתה שובר ימינה, שמאלה, קדימה, אחורה, לכיוון אחר לגמרי, הפוך לגמרי. בצורה הכי פשוטה, מראים לך בן אדם מכובד, עם הכובע צילינדר והפראק, והולך ככה, עם מנגינה מאוד מכובדת והכל – מחליק על בננה. גם מי שיבוא לעזור לו יהיה לו קשה להתאפק שלא לחיך. למה? מה העניין? כי זה כל כך נוגד. קריקטורה מצחיקה בזה שהיא לוקחת את המציאות והיא מעקמת אותה. מגדילים לו את האף או מקטינים לו את הרגליים וכל מיני דברים כאלו. וזה בדיוק העניין של הליצנות, לקחת את המציאות ולעשות ממנה קריקטורה, לעשות ממנה צחוק. כשאתה עושה מדבר בדיחה, המהות של הדבר הוא שאתה עושה ממנו קריקטורה. העניין של בדיחה זה לקחת את המציאות ובאיזשהו מקום לשבור אותה. לבטל את המציאות הזו.

עכשיו אנחנו מבינים מה החומרה של ליצנות. 'כל ליצנות אסורה'. למה ליצנות אסורה? מפני שריבונו של עולם ברא פה מציאות. והמציאות הזאת, כל דבר יש לו מקום ויש לו חשיבות ואתה צריך לשים לב לכל דבר – זה מה שקראנו ברמח"ל עכשיו. ברגע שאתה עושה צחוק מדבר, אתה בעצם לוקח משהו במציאות ואתה שם עליו איקס. אתם מבינים? זאת הבעיה הגדולה בליצנות. ולכן ליצנות דוחה אפילו אלף תוכחות, בגלל שברגע שאת כל השיחה הזו שנאמרה, כל הדברים שנאמרו, פתאום אתה בא ואתה עושה מהדבר הזה קריקטורה, אז גמרנו. אז זה כבר לא שיחת מוסר, זה סרט קומדיה. ונגמר הסיפור.

אז על זה באים חז"ל ואומרים 'שכל ליצנותא אסירא לבד מליצנותא דעבודה זרה'. מעבודה זרה מותר לעשות ליצנות. ואנחנו עוד מעט נראה כמה עשו ליצנות מעבודה זרה. אבל את זה צריך להבין – למה מעבודה זרה מותר לעשות ליצנות? כי עבודה זרה היא באמת לא מציאות. היא באמת לא מציאות. ההתייחסות המפוכחת למציאות מחייבת לעשות ליצנות מעבודה זרה. כי עבודה זרה היא

באמת לא מציאות. עכשיו בואו נראה את מה שאומר הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה¹⁶; 'בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עזת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו הייתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך'. נשמע הגיוני, לא? לכבד. 'וכיוון שעלה דבר זה על ליבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להם קורבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם, כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה. וזה היה עיקר עבודת כוכבים וכך היו אומרים עובדיה היוודים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה'... הרמב"ם מדגיש – עובדי עבודה זרה לא כפרו מעולם בריבונו של עולם. מעולם לא. מה שהם טענו זה ריבונו של עולם נמצא מלמעלה, יש לו שמשים, ואת השמשים האלו צריך לכבד. אז היו בונים מקדש לשמש ומקדש לירח ומקדש לכוכבים, וכל מיני דברים כאלו. צריך לכבד אותם. עד כאן לא נשמע נורא כל כך. 'ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל ציווה ואמר להם עיבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ ומודיע להם צורה שבדה מליבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחוין להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה, וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך, והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו הגלגל או המלאך דיבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהישבע בשמה'.

כלומר, אומר הרמב"ם, אלו שהתחילו את העבודה זרה באמת התחילו מדבר שהוא לא נשמע כל כך נורא. לכבד את השמשים. אבל, לאן זה מוביל? באותו רגע שהתחילו לכבד את השמשים, מכאן, זה כבר גדל להשמש התגלתה אלי ואמרה לי כך וכך. השמש היא זו שמריעה ומטיבה, תעשו כך וכך. ובסופו של דבר ריבונו של עולם נהפך ללא רלוונטי. לא הוא זה שמשפיע, לא הוא זה שעושה כאן משהו וגמרנו. ונשתכח השם הגדול. זה מה שנוצר מעבודה זרה. אז מה הבעיה בדבר הזה? מה הבעיה

¹⁶ מקור י"ח, רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק א', א-ב.

בזה? הבעיה כאן היא לא בעיית הכפירה. זה לא הסיפור. זה לא התחיל מכפירה. הבעיה כאן היא שמייחסים כוחות והשפעה ושלטון למי שאין לו. לכן השמש בלשון הקודש נקראת 'שמש', כי היא רק שמש. היא לא שליט כשלעצמה. ברגע שאתה מייחס מציאות ועוצמה לדבר שאין לו את המציאות והעוצמה הזו, היחס הנכון אל זה הוא ליצנות. ליצנות עושה צחוק מהדבר הזה כי בעצם היא מראה את הפנים האמיתיות. הפנים האמיתיות זה הקריקטורה. אלו הפנים האמיתיות של עבודה זרה. אין פה כלום. זה לא ויכוח עם כופרים. בכלל לא ויכוח. הויכוח הוא עם טיפשים, עם אנשים סתם מייחסים כוחות למה שאין לו. עכשיו, בואו תראו – לפני שאנחנו חוזרים לאותן בדיחות שקראנו שם – תראו פסוקים מפורשים שכולנו למדנו אותם אבל לא שמנו לב. תראו מקור י"ט. זוכרים את אליהו בהר הכרמל עם נביאי הבעל?¹⁷ ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשנה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו: ויקחו את הפר אשר נתן להם ויעשו ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהריים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין ענה ויפסחו על המזבח אשר עשה". הם קופצים, מדלגים, כמו פיסח. "ויהי בצהריים ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אלהים הוא כי שיח וכי שיג לו וכי דרך לו אולי ישן הוא ויקץ". לכו תדעו. יכול להיות שיש לו עכשיו איזו ישיבת קבינט. אולי הוא בדיוק הלך לישון. מה זה הסיפור הזה? מה, את כל הבדיחות שנאמרו בכל תקופת התנ"ך הנביאים מזכירים? "ויהתל בהם אליהו", למה זה כתוב כאן? כי זאת הדרך שצריך להתייחס אליהם. זאת הדרך. זאת ליצנות מעבודה זרה. זה בדיוק זה.

הלאה, ישעיהו פרק מ"ד; "חרש עצים נטה קו", הנביא ישעיהו מתאר כאן, שישים שניות על איך מכינים פסל – "חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית", משהו מדהים, כדמות בן אדם. "לכרת לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמץ לו בעצי יער נטע ארץ וגשם יגדל: והיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם אף ישיק ואפה לחם אף יפעל אל וישתחו עשהו פסל ויסגד למו". שמעתם? מה הוא עשה? הוא גידל עץ. משהו מדהים. חצי מהעץ הוא משתמש בו למנגל, והחצי השני הוא משתחוה אליו. זה מה שהוא אומר. "ויהיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם אף ישיק", משתמש בהם להסקה, "ואפה לחם אף יפעל אל וישתחו עשהו פסל ויסגד למו". אם לא היה ברור תראו את הפסוק הבא – "חציו שרף במו אש על חציו בשר יאכל יצלה צלי וישבע אף יחם ויאמר האח חמותי ראיתי אור: ושאריתו לאל עשה לפסלו יסגד לו וישתחו ויתפלל אליו ויאמר הצילני כי אלי אתה: לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבתם: ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה לאמר חציו שרפתי במו אש ואף אפיתי על

¹⁷ מקור י"ט, מלכים א', י"ח.

גחליו לחם אצלה בשר ואכל ויתרו לתועבה אעשה לבול עץ אסגוד: רעה אפר לב הותל הטהו ולא יציל את נפשו ולא יאמר הלוא שקר בימיני".

רש"י¹⁸; 'רואה אפר לב הותל הטהו – ליבו אשר הותל', מלשון היתול. ויהתל. 'ליבו אשר הותל הטהו לעשות לו רועה של אפר הדמות שנשרף חציו ונעשה אפר, השוטה הזה היה אומר שהוא לו לרועה ולמפרנס'. אתם מבינים? זה היחס. טיפש שכמוך. אתה לא רואה שצוחקים עליך? איך אתה עושה כזה דבר?

אחורה לאברהם אבינו. המדרש המפורסם על אברהם אבינו והפסלים. רבנו בחיי מביא את המדרש הזה שם בפרשת לך לך. מקור כ"ב¹⁹; 'הלך אצל אביו אמר לו', הולך לתרח, 'אבי מי ברא שמים וארץ ואותי? אמר לו אביו אלוהי ברא שמים וארץ וכל אלו', אלוהי, הפסלים שלי. 'אמר לו אברהם הראני אלהיך שמא יש בהם כח לברוא את כל אלה. מיד הביא עבודה זרה שלו והראהו אלהיו. חזר אברהם לאימו ואמר לה: אמי עשי לי תבשילים נאים וטובים ואביאם לאלוהי אבי, אולי יקבלו ממני קרבני. מיד עשתה לו אימו תבשילין נאים וטובים והביא לאלהי אביו, ונתן לפני הגדול שבהם, ואין קול ואין עונה. חזר לאימו: אמר לה עשי תבשילין נאים וטובים מן הראשונים. עשתה לו והביאם לפני עבודה זרה של אביו, ואין קול ואין עונה. מיד שרתה עליו שכונה וקרא עליהם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו, מיד נטל אש ושרפם, והוציא הגדול שבהם לחוץ ונתן האש בידו. כשבא אביו לביתו ומצא אלהיו שרופים, אמר לאברהם: בני למה שרפת את אלהי, אמר: לא שרפתי אלא הגדול שבהם קצף עליהם ושרפם. אמר לו: בני שוטה, וכי יש בהם כוח או יש בהם רוח חיים שהם יכולין לעשות כל אלה, והלא אני עשיתים מעץ. אמר לו: ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, ואם אין בהם כוח למה אמרת לי אלהי ברא שמים וארץ'. אתם מבינים? כשאברהם אבינו שם את הלפיד אש בידיים של הגדול, ואז הוא אומר לאבא שלו לא אני עשיתי, הוא שרף אותם. מה זה, סתם התחמקות של ילד בן שלוש? ודאי שלא. אתם מבינים שפה מתחילה הבדיחה, פה מתחיל המערכון. ואז אבא שלו אומר לו טיפש שכמוך, אתה בעצמך אמרת את זה. זה מה שנקרא ליצנותא דעבודה זרה. זה בדיוק העניין. אתה עומד מול משהו שמציג את עצמו בעולם בתור עוצמה אדירה שאין כמוה. ואין שם כלום. זה ריק מתוכן. זה היחס הנכון שצריך לתת לעבודה זרה.

אני חוזר לבדיחות שלא הצחיקו אותנו אז. מקור י"ג; "כרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה: קרסו כרעו יחדו ולא יכלו מלט משא ונפשם בשבי הלכה". 'כרע בל קרס נבו' – בל ונבו מתוארים כאן כמו שניים שהולכים כבד. לאט לאט. בקושי סוחבים את עצמם,

¹⁸ מקור כ"א, רש"י ישעיה פרק מ"ד, כ'.

¹⁹ מקור כ"ב, רבנו בחיי בראשית, פרק ט"ו, ז'.

ככה אתה חושב לעצמך, יש עליהם. בוא הנה, יש עליהם. הם מכובדים כאלו, כולם משתחוים אליהם, מי יודע מה הם סוחבים עליהם. ואז מתברר לך שהם בקושי מצליחים לזוז כי הם פשוט חייבים להתפנות והם לא מצליחים להתאפק. הבנתם? זה הסיפור. אתם תחליטו אם לצחוק או לא לצחוק, אבל שתבינו שזה בעצם מה שכתוב כאן. יש לך פה את כל ונבו שהם עומדים בכזה מין כבוד גדול והולכים לאט לאט לאט כמו האנשים המכובדים האלו, והסיבה שהם הולכים לאט לאט זה פשוט כי הם חייבים להתפנות, הם לא מסוגלים, ובסוף הם באמת לא מצליחים להתאפק והכל יוצא להם החוצה. המשמעות היא, כל העוצמה האדירה הזו שחשבת שהיא מלאה בלא יודע מה, היא מלאה בצואה. אני לא נכנס בכלל למשמעות הפנימית של למה דווקא צואה. יש על זה קטע נפלא אצל ר' חיים מוולוז'ין בנפש החיים למה עבודה זרה דווקא נקראת צואה. זו הרי משנה במסכת שבת. 'כל שולחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים' שזו עבודה זרה, 'שנאמר "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה"'. למה עבודה זרה דווקא נקראת צואה? אני לא נכנס לזה, זה עוד נושא בפני עצמו. אבל רק להבין את הסיטואציה. זאת הליצנות. לקחת דבר שהוא גדול מאוד, ולהפוך אותו לשק מלא בצואה. להפוך אותו לכלום. וזה גם הקטע השני – 'לעגלות בית און יגורו שכן שמרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו למה? 'על כבודו כי גלה ממנו'. על מה כולם מתאבלים? על כבודו. הכבוד הגדול של העגלים. 'אל תקרי כבודו אלא כבדו'. זה בגלל כל הצואה שיש בפנים. אתם מבינים? לקחת משהו גדול ולהפוך אותו לכלום. המפלצת שעושה מעכה, 'מפליא ליצנותא'. מה הליצנות הגדולה? אז תראו מה שכתוב – מה היא עשתה? היא עשתה לו זיכרות והייתה נבעלת לו בכל יום. מה זה אומר? מה העניין? החיבור שבין זכר לנקבה, זה חיבור של משפיע ומקבל. מעכה בתור מלכה, בתור זאת שהיא אחראית על הכל, מגלה את המלכות – כשהיא נבעלת לפסל הזה בכל יום, מה שבעצם היא אומרת זה שאת כל מה שיש לה היא קיבלה ממנו. הוא זה שמשפיע עליה את הכל. יש לכם ליצנות יותר גדולה מזו? הכול עץ הזה הוא זה שמשפיע עלייך את הכל? זה מפלצת. מפליא ליצנותא.

כבר כמעט שכחנו, אבל אנחנו צריכים לחזור חזרה ללבן ולתרפים ולרחל. אז בואו נחזור אליהם. נקרא את הפסוקים במקור כ"ג²⁰ – המפגש של לבן עם יעקב; "ויאמר לבן אל יעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג את בנתי כשביות חרב: למה נחבאת לברח ותגנב אתי ולא הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשרים בתן ובכנור: ולא נטשתני לנשק לבני ולבנתי עתה הסכלת עשו: יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמרה שמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע: ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלהי: ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתני פן תגזל

²⁰ מקור כ"ג, בראשית פרק ל"א.

את בנותיך מעמי: עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם: ויבא לבן באה יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: ורחל לקחה את התרפים ותשם בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את כל האהל ולא מצא: ותאמר אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחפש ולא מצא את התרפים".

כשאנחנו קוראים את הטענות של לבן ואת התגובות של יעקב אנחנו רואים שבעצם בעצם לבן בא בשתי טענות אל יעקב, כשהטענה השנייה זה נראה שהיא בעצם העיקרית. מה לבן אומר? לבן אומר קודם כל, דבר ראשון – "מה עשית ותגנב את לבבי". מה אתה בורח? למה לא הודעת לי? הייתי מזמין את הפילהרמונית כדי לעשות לך מין טקס פרידה יפה. זה דבר ראשון. ואז אומר לבן, "ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלהי". אבל למה לקחת? ויעקב עונה לו על שתי הטענות. הטענה הראשונה אומר יעקב; "ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי". גם אתה וגם אני יודעים שלא הייתה מחכה לנו פילהרמונית, היה מחכה לנו משהו אחר לגמרי. הטענה השנייה, לגבי זה שגנבת את אלהיך, "אם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר נא" וכו'. ולבן הולך ומחפש. הרי תחשבו. אם באמת מה שבעיקר הפריע ללבן זו המשפחה שלו – הרי בזה הוא פתח – הבנים שלי, הבנות שלי, ולמה עשית את זה... לבן היה איכשהו צריך להתחיל לעשות איזושהי ספירת מלאי, דו שיח איתם, לנסות ולדבר, משהו. "לא נטשתני לנשק לבני ולבנותי" – אז תנשק אותם! זה לא מה שלבן עושה. מה לבן עושה? מתחיל לחפש את התרפים. בעצם העיקר פה היה בגלל התרפים. זה היה הסיפור. אם רחל לא הייתה גונבת את התרפים, מאוד יכול להיות שלבן גם לא היה רודף אחריהם. עכשיו אני רוצה לטעון שרחל גנבה את התרפים כדי שלבן ירדוף אחריהם.

עכשיו תראו מה קורה. מקור כ"ד²¹; "את חמדת לילך אל בית אביך למה גנבת את אלהי, א"ר אייבו כיוון ששמעו השבטים כך אמרו בושנו בך אבי אימנו, אומרים ללבן, 'שלעת זקנותך אתה אומר למה גנבת את אלהי'. זה מה שהם אומרים לו. בושנו בך. מה מבייש בזה? הוא גנב לך, למה גנבת לי את המרצדס.

אומר רבנו בחיי²²; 'ורבינו חננאל כתב: כי מה שגנבה אותם כדי שיחזור בו, ושיאמר אליו הגנוב אין בו ממש, כדבר יואש שאמר "אם אלהים הוא ירב לו כי נתץ את מזבחיו", וכמו שאמר הכתוב "האמור תאמר אלהים אני לפני הורגך אותה אדם ולא אל ביד מחללך". מה הייתה הנקודה? ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר – "למה גנבת את אלהי"? את כל החיים שלך אתה מקדיש לתרפים האלו.

²¹ מקור כ"ד, בראשית רבה, פרשת ויצא, פרשה ע"ד.
²² מקור כ"ה, רבנו בחיי בראשית פרק ל"א.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת ויצא. ד' כסלו תשע"ח

אתה מתייחס אליהם בתור מי יודע מה. אתה משתחוה להם. ואפשר לגנוב אותם? לזה אתה עובד כל החיים שלך? זו הכוונה בושנו בך אבי אמנו. זו הנקודה פה.

כלומר, מה שרחל בעצם עשתה פה, היא עשתה ליצנות מעבודה זרה. היא יצרה מצב שלבן רודף ואז הוא צריך להוציא מהפה שלו את המילים, כמו שתרח הוציא את המילים בפני אברהם. הוא אומר לו מה אתה, שוטה שכמוך, אתה באמת חושב שהגדול יכול לשרוף אותם? זה בדיוק אותו מסר. ואז אומר לו אברהם ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר. והנכדים, סבא עומד לפני כולם, והם תופסים אותו בכזו מבוכה. ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר. זו הייתה הכוונה שלה. להפריש את אביה מעבודה זרה – הטענה של האברבאנל לכאורה היא נכונה. מה זה יעזור? את גונבת לו את התרפים האלו הוא ייקח לו תרפים אחרים. אבל המטרה שלה הייתה לא רק להפריש את אביה מעבודה זרה על ידי זה שטכנית היא לקחה לו את התרפים. המטרה שלה הייתה להעמיד את אבא שלה במצב כזה שהוא פשוט ייחשף לשטות הנוראה הזו. "למה גנבת את אלהי". הליצנות הזו מעבודה זרה היא זו שתפריש אותו מעבודה זרה. לכן הבריחה הזו, הגניבה הזו, היא הדרך כדי לעקור עבודה זרה. זה מה שרבנו בחיי אומר – היא כיוונה בזה לעקור עבודה זרה מבית אביה. והקב"ה הבטיח שהוא יעקור עבודה זרה אחרי זה באחרית הימים. הייתה פה ממש עקירה של עבודה זרה. כי זה לא רק טכנית שהיא לקחה את זה, אלא על ידי הליצנות הזו, על ידי הדבר הזה היא עשתה פה עקירה. אתם מבינים איזה מסר חיובי זה לילדים? אז אפילו שאבא שלה יחזור לעבוד עבודה זרה. נניח. הילדים בחיים לא יתקרבו לעבודה זרה. בחיים לא יתקרבו. כשהם ראו את המבוכה הזאת, גמרנו. אין לך עקירה יותר גדולה מהדבר הזה. ככה עוקרים עבודה זרה, בצורה הזו של ליצנות. וזאת החומרה הגדולה שמצאנו, גם על "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", וגם "למען תפוש את ישראל בלבם", וגם ליצנות של עבודה זרה. דבר שהוא מופקע מהמציאות, דבר שהוא שטות גמורה, אין לו שום אחיזה במציאות. זה דבר שצריך להילחם איתו בכלים הכי חזקים, בכלים שמפקיעים אותו לגמרי מהמציאות. כלום לא נכנס. אין לזה שום אחיזה. ככה צריך להתייחס לדברים האלו.

אז היום אין לנו עבודה זרה בצורה הזו. אבל אני חושב שיש לנו עבודות זרות אחרות שאולי גם אליהן היה צריך להתייחס גם בליצנות. שנזכה בעזרת ה' לעקירת עבודה זרה. שבת שלום.